

שמות פרק כא פסוק י

וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים
וְהִגִּישׁוּ אֶל־הַדָּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה
וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אֲזָנוֹ בַּמְרִצֵּעַ
וְעָבְדוּ לְעֵלָם

דברים פרק טו פסוק יז

וְלִקַּחְתָּ אֶת־הַמְרִצֵּעַ
וְנִתְּנָה בְּאָזְנוֹ וּבַדָּלֶת
וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם
וְאַף לְאַמְתְּךָ תַּעֲשֶׂה־כֵן:

רש"י שמות פרק כא פסוק ו

אל הדלת או אל המזוזה –

יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה? תלמוד לומר (דברים טו:יז) ונתתה באזנו ובדלת = בדלת ולא במזוזה.
הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה? הקיש דלת למזוזה: מה מזוזה - מעומד, אף דלת – מעומד.

אדרת אליהו שמות כא:ו

או אל המזוזה – פשטא דקרא גם המזוזה כשרה, אבל הלכה עוקרת את המקרא
וכן ברובה של פרשה זו, וכן בכמה פרשיות שבתורה,
והן מגדולת תורתנו שבע"פ, שהיא הל"מ, והיא מתהפכת כחומר חותם
חוץ המצות שבאו במנצפ"ך שהם מישרים
וכמ"ש (מכות כב:) כמה טפשאי אינשי דקיימי מקמי ס"ת כו' ואתו רבנן כו'
וכן בפיגול ורוב התורה
ע"כ צריך שידע פשוטו של תורה, שידע החותם.
וכן במרצע, ואמרו דה"ה לכ"ד, כמ"ש ר"י כו' (קדושין כא:)

שמות פרק כא פסוק כג -כה

וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה
וְנִתְּנָה
נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:

עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל:
כַּוְיָה תַּת כַּוְיָה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה:

אדרת אליהו שמות פרק כא פסוק כב

אסון - הוא כלל לכל מכה בגוף, וזה שחשש יעקב פן יקראנו וכו',
וד"ש ואם אסון יהיה כו', והיא כלל; ופרט - נפש כו' עין כו'
בפ' ראשון נפש, ובשני ראשי אברים, ובשלישי מכות,
והלכה עוקרת את המקרא:

שמות פרק כא פסוק כט

וְאִם שׁוֹר נִגָּח הוּא מִתְּמַל שְׁלֹשׁם וְהוּעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהִמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה
הַשׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעַלָיו יוּמָת:

אדרת אליהו שמות פרק כא פסוק כט

יומת - ג"כ הלכה עוקרת את המקרא

בבלי סוטה טו: - טז.
 \מתני'. . . נכנס להיכל ופנה לימינו, ומקום היה שם אמה על אמה, וטבלא של שיש, וטבעת היתה קבועה בה
 כשהוא מגביה, ונוטל עפר מתחתיה, ונותן, כדי שיראה על המים,
שנאמר: ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים.
 \גמרא' . . .

איבעיא להו: אין שם עפר, מהו שיתן אפר? . . .
 ת"ש:

דא"ר יוחנן משום ר' ישמעאל:

בשלשה מקומות הלכה למשה מסיני עוקבת = מקפחת את עקבו מעמדו ועוקרת מקרא:
התורה אמרה בעפר לענין כסוי הדם, ולא הכשיר דבר אחר, והלכה בכל דבר המגדל צמחים,
התורה אמרה ספר לענין גט כריתות, והלכה בכל דבר שכתבו עליו.
התורה אמרה בתער לא יעבור על ראשו בנוזר, והלכה בכל דבר. וא"ת: אין זו עקירה אלא תוספת?! איברא - עקירה היא,
 שמלקין אותו על כך, ואסור להכות את ישראל בחנם, שהרי אמרה תורה לא יוסיף, פן יוסיף.

ואף על גב דבכולהו קראי דרש'י, בשחיטת חולין (דף פח:), ובגיטין (דף כא:), ובנוזר (דף לט:): -
 לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי . . . אלא אהלכה למשה מסיני סמכינן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא;
 הלכך: שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה - לא חשיב להו ר' ישמעאל כהלכה עוקבת מקרא, אלא הני תלת.

ובמסכת קידושין ירושלמי מצאתי משנה זו דר' ישמעאל, ואין תער מן השלשה אלא מרצע, והכי תניא התם:
 התורה אמרה ספר, והלכה בכל דבר התלוש;
 התורה אמרה עפר, והלכה בכל דבר המגדל צמחים;
 *התורה אמרה מ ר צ ע, והלכה אמרה אפי' סול וסירה;
 והוא נראה בעיני מאד, דהך דתער מוספת הוא.

ואם איתא דאפר נמי כשר, ליחשוב נמי האי, דהתורה אמרה עפר, והלכה אמרה אף אפר?!
 וממשמעותיה לא משמע לן, דהא לרבי ישמעאל עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם.
 תנא ושיר. ומאי שיר דהאי שיר? שיר מ צ ו ר ע בתגלחת שניה,
 דתניא:

והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו - כלל;

את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו - פרט;

ואת כל שערו יגלח - חזר וכלל;

= כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט:

מה פרט מפורש מקום כינוס שער ונראה, אף כל מקום כינוס שער ונראה.

מה רבי? רבי שיער הרגלים = דאותו מקום. ולישנא מעלייתא נקט;

מאי מיעט? מיעט דבית השחי ודכוליה גופיה.

והלכתא: אף בתגלחת שניה מגלח כל גופו כדלעת,

כדתנן במסכת נגעים:

בא לו להקיף = לגלחו כולו **את המצורע - מעביר תער על כל בשרו**, ובתגלחת ראשונה קאי,

וקתני סיפא: **וביום השביעי מגלחו** = תגלחת שניה כתגלחת ראשונה.

אמר רב נחמן בר יצחק:

כי קא חשיב - הלכה עוקבת מקרא; הא - עוקבת מדרבנן היא.

רב פפא אמר:

כי קא חשיב - הלכה עוקבת ועוקרת; הא - עוקבת ומוספת היא.

רב אשי אמר:

הא מתניתא מני? רבי ישמעאל היא, דדריש כללי ופרטי.

"כדלעת" = הא דקתני מגלחו תגלחת שניה כראשונה מני? ר"ע היא, דדריש ריבויי ומיעוטי;

אדרת אליהו שמות כא:

או אל המזוזה – פשטא דקרא גם המזוזה כשרה, אבל הלכה עוקרת את המקרא וכן ברובה של פרשה זו, וכן בכמה פרשיות שבתורה, והן מגדולת תורתנו שבע"פ, שהיא הל"מ, והיא מתהפכת כחומר חותם חוץ המצות שבאו במנצפ"ך, שהם מישרים, וכמ"ש (מכות כב:) כמה טפשאי אינשי דקיימי מקמי ס"ת כו' ואתו רבנן כו', וכן בפיגול ורוב התורה, ע"כ צריך שידע פשוטו של תורה, שידע החותם. וכן במרצע, ואמרו דה"ה לכ"ד, כמ"ש ר"י כו' (קדושין כא:)

איוב פרק לח פסוק יד

תתהפך כחומר חותם ליתיצבו קמו לבוש:

בבלי שבת קג: (מגילה ג.)

מי דמי? פתוח ועשאו סתום עלויי קא מעלי ליה, דאמר רב חסדא: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין!? אלא סתום ועשאו פתוח, גרועי קא מגרע ליה, דאמר רבי ירמיה, ואיתימא רבי חייא בר אבא: מן צפ"ך - צופים אמרום. ותיסברא?! והכתיב: אלה המצות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה!? אלא: מיהוה הואי, מידע לא הוה ידעין הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה, ואתו צופים תקנינהו. ואכתי, אלה המצות - שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה!? אלא: שכחום וחזרו ויסדום.

גופא:

אמר רב חסדא: מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. ואמר רב חסדא: כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ. כגון נבוב - בובן, (רהב - בהר), + מסורת הש"ס: [בהר רהב] + סרו - ורס.

ירושלמי מגילה פרק א הלכה ט

משם ר' מתיה בן חרש אמרו: מנצפ"ך הלכה למשה מסיני. מהו מנצפ"ך? ר' ירמיה בשם ר' שמואל רב יצחק: מה שהתקינו לך הצופים. מאן אינון אילין צופין? מעשה ביום סגריר שלא נכנסו חכמים לבית הועד, ונכנסו התינוקות. אמרין איתון: נעביד בית וועדא דלא יבטל. אמרין: מהו דין דכתיב מ"ם מ"ם נו"ן נו"ן צד"י צד"י פ"ה פ"ה כ"ף כ"ף? ממאמר למאמר, מנאמן לנאמן, מצדיק לצדיק, מפה לפה, מכף ידו של הקדוש ברוך הוא לכף ידו של משה. וסיימו אותן חכמים, ועמדו כולן בני אדם גדולים.

במדבר רבה (וילנא) פרשה יח סימן כא

מנצפ"ך האותיות כפולות צופים אמרום

כ"ך - נרמז	לאברהם	=	לך לך	=	למאה שנה יוליד;
מ"ם - ליצחק	=	כי עצמת ממנו מאד	=	רמזו שהוא וזרעו עצומים בב' עולמות	
נ"ן - ליעקב	=	הצילני נא	=	מציל בשני עולמות	
פ"ף - למשה	=	פקד פקדתי אתכם			
צ"ץ - זה משיח	=	הנה איש צמח שמו [ומתחתיו יצמח]			

תורה שלמה

מ"ש חוץ המצות שבאו במנצפ"ך וכו' –

דבריו סתומים,

ובמגלה ב ירושלמי מגלה פ"א ה"ט אמרו שמנצפ"ך הלכה למשה מסיני, ובגמ' ששכחום וחזרו ויסדום, וראה פדר"א פמ"ח.

והר"א מזרחי בראש ואלה המשפטים הזכיר ענין מנצפ"ך בקשר עם מה שאמרו ואלה המשפטים - מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני, וכו' וז"ל:

דנפקא לן מקרא דאלה החוקים והמשפטים והתורות דכל המצות כולן מסיני נאמרו, כדתינא בתו"כ, ופירוש מנצפ"ך צופים אמרו = ששכחום וחזרום ויסדום, כדאיתא במגלה ע"כ

ביאור דבריו הקדושים דמבואר בספר יצירה דהתורה נדרשת ברל"א אלפי ביתין פנים ואחור והוא י"א פעמים כ"א בכל צד ס"ה הוא כ"א פעמים כ"ב כי אותיות הא"ב שממנו נארגה התוה"ק הנם כ"ב וכשאתה לוקח ב' אותיות ותעשם כחומר חותם שיוחקו על הלוח הרי יוחקו על הלוח השני לפני הראשון ויעשה מן הב' א' ומן הא' ב' ויכול אתה לעשות כן דק כ"א פעמים וכ"א פעמים כ"ב תס"ב שני פעמים רל"א ואולם אם היו בזה האופן נכללים גם אותיות מנצפ"ך הרי היו אותיות הא"ב כ"ז אותיות והיו סתהפכים כ"ו פעמים והיו האלפי ביתין עוקין לתש"ב אלפי ביתין ולכן אמר רבינו הגר"א ז"ל שהמצות שהם במנצפ"ך הם מיושרים ואינם נכללים לדרוש ע"פ זה האופן.

ראב"ן ב' אבן לשים בדבור / אליעזר בן נתן (ראב"ן) / עמוד 4
הודפס מאת אוצר החכמה

שוב הגיע לידי גליון מהרה"ח ר' אלי' לנדא שליט"א נכד לנכד הגר"א ובו הוא מבאר בדרך אחר וז"ל ונ"ל לבאר הענין עפ"ד אא"ז הגר"א ז"ל כדאז"ל מגילה ב מנצפ"ך צופים אמרום כו' שכחום חזרו ויסדום והיינו הצופים אמרו שבאותיות אלו מ"ז-ך" אותיות שנתנה בהם התורה ותולדותיהם זך וברור, נעלם ממש רבינו ה' הלכות ממה שקבל מסיני תרי"ג מצות,

וסימן לזה אותיות מנצפ"ך, היינו

מ' - בהל' שבת	מקושש	במדבר טו:לד	כי לא פורש מה יעשה לו
נ' - בהל' מגדף	נוקב שם ד'	ויקרא כד:יב	וינחהו במשמר לפרוש להם ע"פ ד'
צ' - בהל' ירושה	צלפחד	במדבר כז:ה	ויקרב משה את משפטן לפני ד'
פ' - בהל' טומאה	פסח שני	במדבר ט:ח	עמדו ואשמעה מה יצוה ד' לבם
ך - בהל' עריות	כזבי בת צור	שם כה:ו	ויקרב אל אחיו וגו' והמה בכים וגו'

והיינו בי באמת היו גם אלו אותיות הסופיות מנצפ"ך, וכדאז"ל שם

אלו המצות - שאין נביא צופה רשאי לחדש,

והצופים ראו שבאותיות אלו חטא ויחסר לו למשה ה' הלכות כו' = נתעלם ממנו ה' הלכות מכפי שקבלם מסיני ובאו המה והתקינו אותן בסוף